

Брэсцкія выданні міжваеннага часу ў кантэксце даследавання рэгіянальнай гісторыі кнігі

Мэтамі даследавання з'яўляюцца вызначэнне праблемных пытанняў рэгіянальнай гісторыі кнігі Беларусі і спроба выяўлення шляхоў іх вырашэння на прыкладзе бібліяграфавання брэсцкіх выданняў 1921–1939 гг.

У сувязі з гэтым, для асвятлення тэмы неабходна акрэсліць кола задач, звязаных з:

- 1) вылучэннем і актуалізацыяй у беларускім кнігазнаўстве такога кірунку даследаванняў, як рэгіянальнае кнігазнаўства;
- 2) метадыкай і метадалогіяй даследаванняў кнігі як з'явы культуры, кніжнай культуры ў кантэксце рэгіянальных асаблівасцей;
- 3) неабходнасцю глыбокага і комплекснага даследавання гісторыі беларускай кнігі ў міжваенны час (1921–1939 гг.);
- 4) рэтраспектыўным бібліяграфаваннем выданняў, якія выйшлі ў Заходняй Беларусі ў межах II Рэчы Паспалітай на розных мовах.

Пытанню рэгіянальнага кнігазнаўства ў кантэксце даследаванняў гісторыі кнігі Беларусі быў прысвечаны наш артыкул, апублікаваны ў зборніку матэрыялаў VII Міжнародных кнігазнаўчых чытанняў (2011 г.)¹. У артыкуле звернута ўвага на вылучэнне і актуалізацыю ў

1 Доўнар Л. І. Рэгіянальныя даследаванні гісторыі кнігі ў Беларусі: да пытання аб рэгіянальным кнігазнаўстве // Матэрыялы VII Міжнародных кнігаведчэскіх чытанняў «Бібліятэкі і політыка адкрытага даступа к інфармацыі і ведам» (Мінск, 10–11 лістапада 2011 г.) / Нац. б-ка Беларусі ; сост. Л. Г. Кірюхіна. Мінск, 2011. С. 62–71.

беларускім кнігазнаўстве рэгіянальнага кірунку як прадмета асобнага вывучэння, зроблена спроба агляду і аналізу пэўных прац, прысвечаных гісторыі кнігі тых ці іншых рэгіёнаў Беларусі (пачынаючы з XIX ст.); адзначаны сучасныя цэнтры па даследаванні кнігазнаўчых пытанняў у рэгіёнах; вылучаны асноўныя тэндэнцыі і некаторыя праблемы ў дадзенай галіне. Распрацоўка агульных пытанняў рэгіянальнага кнігазнаўства, у прыватнасці тэрміналагічных, такіх як «край» і «рэгіён», «рэгіянальнае» і «нацыянальнае», іх суадносін і прыдатнасці ў бібліятэказнаўстве, бібліяграфазнаўстве і кнігазнаўстве, спрыяла б развіццю і прымяненню іх у практычнай дзейнасці.

З аднаго боку, для Беларусі характэрны сталыя традыцыі краязнаўчых бібліятэчна-бібліяграфічных даследаванняў (закладзеныя яшчэ ў XIX–пачатку XX стст., калі актыўна развіваліся працэсы нацыянальнай самаідэнтыфікацыі), з другога боку за савецкім часам, БССР, з'яўляючыся адным з рэгіёнаў СССР, была прадстаўлена сярод іншых рэспублік адной з рэгіянальных бібліятэчна-бібліяграфічных сістэм², у якой адначасова было «замацавана права» на развіццё ўласнай сістэмы краязнаўчай бібліяграфіі.

Сёння ў галіне бібліятэчна-бібліяграфічнага краязнаўства Беларусі, як развітым навуковым кірунку³, культываванне якога звязана і з практычнай дзейнасцю бібліятэк па краязнаўстве, застаецца дамінуючым выкарыстанне і адпаведнага паняццёвага апарату. Слабае развіццё рэгіянальнага падыходу ў параўнанні з краязнаўчым, як здаецца на першы погляд, уступае ў супярэчнасць са зменамі і патрэбамі як сацыяльна-палітычнага, эканамічнага, так і культуралагічнага, навуказнаўчага характару. Тым не менш, гэтую з'яву хацелася б патлумачыць менавіта як характэрную асаблівасць нашай беларускай гісторыі і рэчаіснасці.

Што датычыцца падыходаў у вызначэнні тэрмінаў «рэгіянальны» і «краязнаўчы», то, на наш погляд, іх суадносіны не ёсць суадносіны тэрытарыяльных адзінак (якія могуць і супадаць), а з'яўляюцца суадноснымі агульнага і прыватнага⁴, якія адрозніваюцца пэўнымі якаснымі ўласцівасцямі — змястоўнымі. Рэгіянальны падыход грунтуецца, ў першую чаргу, на прынцыпе адзінства разнастайнасці.

2 Леончиков В. Е. Библиографическая система союзной республики и критерии ее эффективности // Региональные библиографические системы: вопросы библиографоведения : сб. науч. тр. / ГБЛ. М., 1987. Вып. 9. С. 39–52.

3 Саітава В. І. Гісторыя краязнаўства Беларусі : вуч. дапам. Мінск, 2009. 203 с.

4 Маслова А. Н. Краеведение и библиотека : избранные статьи. СПб., 2010. С. 208.

У кнігазнаўстве такім яскравым прыкладам можа быць даследаванне ўсёй сукупнасці выданняў на розных мовах, якія друкаваліся ў пэўным рэгіёне, а не толькі на нацыянальнай мове ці «аб краі». Перспектыўнасць рэгіянальнага падыходу адзначаецца ў галіне даследаванняў кніжнай культуры, таму што кніга «<...> возникает, потребляется и передаётся в порядке культурной преемственности, в контексте не только этнического, но также и локального, и регионального своеобразия той или иной социальной формации»⁵.

Прыкладам рэалізацыі комплекснага падыходу ў галіне даследавання кніжнай культуры пэўнага рэгіёна Беларусі з'яўляецца міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Берасцейскія кнігазборы: праблемы і перспектывы даследавання», арганізаваная *Брэсцкай абласной бібліятэкай* у 2008 г. і сёлета, у 2012 г. Упершыню ў рэгіянальным кнігазнаўстве Беларусі кніга прадстаўлена ў рэтраспектыве і перспектыве стварэння, бытавання, распаўсюджвання, захоўвання і захавання; у кантэксце гісторыі і культуры рэгіёна, тэрыторыі, «дзе славянскія культуры Захаду, Поўдня і Усходу, роўна як заходнеўрапейскія, прыходзілі ў непасрэднае, самае цеснае ўзаемадзеянне на працягу многіх стагоддзяў. Кніжнасць і літаратура сталі найбольш універсальнымі сродкамі ўзаемапрацінення, узаемаўзбагачэння, пазнання адзін аднаго»⁶.

У даследаваннях гісторыі кнігі Беларусі ў рэгіянальным аспекце, на наш погляд, можна вылучыць наступныя кірункі: лакальна-рэгіянальны — Мінск, Брэст, Віцебск, Полацк, Гродна, Гомель, Магілёў, Слонім, Слуцк, Пінск і інш.; этнаграфічна-рэгіянальны — Падляшша, Палессе, Ветка; гістарычна-рэгіянальны — Заходняя Беларусь, Віленшчына; адміністрацыйна-рэгіянальны — Брэстчына, Гродзеншчына, Гомельшчына, Міншчына.

Нярэдка ў даследаваннях польскіх і расійскіх вучоных, якія, арыентуючыся на гістарычныя межы сваіх дзяржаў і актыўна развіваючы рэгіянальныя падыходы ў галіне кніжнай культуры, можна сустрэць і трактаванне беларускай тэрыторыі як рэгіёну (паўночна-заходняга ці ўсходняга) у складзе адпаведных краін (Рэчы Паспалітай ці Расійскай імперыі). Адначасова зазначым, што працы замежных аўтараў, у

5 Мильников А. С. О советской концепции всеобщей истории книги // Книга. Исследования и материалы. М., 1985. С. 131.

6 Берасцейскія кнігазборы : матэрыялы міжнар. навук.-практ. канф. «Берасцейскія кнігазборы: праблемы і перспектывы даследавання» (Брэст, 30–31 кастрычніка 2008 г.) / УК «Абласная бібліятэка імя М. Горкага» ; склад.: А. М. Мяснянікіна, Т. С. Кавенька ; [пад агул. рэд. М. В. Нікалаева]. Брэст, 2010. С. 5.

якіх назапашаны значны гісторыка-тэарэтычны вопыт асвятлення рэгіянальнай кніжнай культуры, складаюць неабходную базу навуковага інструментарыя і для беларускіх даследчыкаў.

Важныя метадычныя, метадалагічныя падыходы і аргументы прапанаваны ў працах А.С. Мыльнікава, А.А. Грачыхіна, М.С. Карташова, Б. Бянькоўскай, Л.А. Мандрынай, А.І. Манаенкавай, І.І. Міхлінай, В.А. Факеева, М.В. Шабаліной, А.М. Маславай і інш., якія абгрунтавалі неабходнасць і эфектыўнасць прымянення рэгіянальнага падыходу ў кнігазнаўстве, бібліятэказнаўстве, бібліяграфічнаўстве. Прапаноўваючы выкарыстанне менавіта сістэмна-рэгіянальнага падыходу, А.С. Мыльнікаў звяртаў увагу на тое, што дадзеная метадалогія патрабуе сукупнага разгляду грамадскіх, гнэсеалагічных і асобасных фактараў, якія забяспечваюць сістэмнае адзінства даследуемых катэгорый культуры, і разгляду іх як сістэмы ў межах пэўнага рэгіёна⁷. Гэта, у сваю чаргу, прадвызначае храналагічны і прасторавы зрэз аналізуемай з'явы культуры (яе аналіз у маштабе асобнага рэгіёна ў пэўную эпоху ў межах краіны ці групы краін), а сёння і з улікам ужо існуючых распрацовак у галіне кніжнай культуры⁸. У практычнай жа дзейнасці ў галіне кніжнай справы, як зазначыў А.А. Грачыхін, «<...>без разроботки и внедрения регионального аспекта любая информационная система не будет эффективной»⁹.

Відавочна, што метадалогія рэгіянальных даследаванняў патрабуе і міждысцыплінарнага, кампаратыўнага падыходу, выкарыстання сучасных тэарэтычных дасягненняў у галіне культуралогіі, гісторыі, філалогіі, кнігазнаўства (у іх ліку рэгіянальнага кнігазнаўства). Адначасова рэгіянальныя даследаванні кнігі і кніжнай культуры, заснаваныя на мясцовым матэрыяле, узбагацяць цалкам карціну навуковых прац у вызначаных галінах, паспрыяюць высвятленню асаблівага, разнастайнага і агульнага ў гісторыка-культурным развіцці Беларусі.

7 Мыльников А. С. О культурно-исторических аспектах регионального книговедения // Книга. Исследования и материалы. М., 1992. Сб. 64. С. 12–13.

8 Шабалина М. В. Книговедение: опыт региональных изысканий : учебно-методическое пособие. М. : Либерия-Бибинформ, 2006. 160 с. (Серия «Библиотекарь и время. XXI век» ; вып. 50) ; Мігань К. Кніжная культура — спроба акрэслення паняцця як навуковай катэгорыі / пер. з пол. Ларысы Доўнар // Беларуская кніга ў кантэксце сусветнай кніжнай культуры: гісторыя і сучаснасць : зб. навук. прац / склад. Л. І. Доўнар, Т. А. Самайлюк. Мінск, 2011. [Вып. 3]. С. 17–39.

9 Гречишин А. А. Региональный аспект развития государственной системы НТИ // Региональные аспекты информационно-культурологической деятельности : тезисы докладов междунар. науч. конф. Краснодар–Новосибирск, 16–18 сентября 1998 г. Краснодар, 1998. С. 46.

Неабходнасць больш глыбокага і комплекснага даследавання гісторыі беларускай кнігі ў міжваенны час (1921–1939 гг.) цесна звязана і з пытаннем рэтраспектыўнага бібліяграфавання выданняў, якія выйшлі ў Заходняй Беларусі ў межах II Рэчы Паспалітай на розных мовах. Пакуль падобныя абагульняльныя, навуковыя і бібліяграфічныя працы ў Беларусі адсутнічаюць.

Гісторыя ж дадзенага пытання патрабуе звароту адпаведна да разнастайных крыніц, як беларускіх, так і асабліва польскіх, пачынаючы ад 1920-х гадоў і да нашага часу. Найперш звернемся да бібліяграфічных крыніц. І пачаткам такой працы з'яўляецца «Летапіс беларускага друку. Ч. 3. 1917–1924 гг., сш. 1» (ЛБД), які выйшаў у 1927 г.¹⁰ У ім сабрана інфармацыя за адпаведны перыяд аб выданнях на беларускай мове не толькі Савецкай Беларусі, але і тых, што друкаваліся на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў складзе II Рэчы Паспалітай. Усяго паводле ЛБД па-за межамі БССР у 1921–1924 гг. выйшла не менш як 144 беларускамоўныя выданні. З іх 132 — у Заходняй Беларусі, а таксама 7 — у Коўне, 3 — у Берліне, 1 — у Люцыне (Латвія), 1 — у Сербіі. Сярод першых друкаў на беларускай мове ў Заходняй Беларусі ёсць і адно брэсцкае выданне 1921 г. — «*Чамуж ты маўчыш кабета сялянская?*»¹¹. Месцам друку іншых выданняў выступаюць Вільня (121 найменне), Беласток (3), Пінск (2), Ваўкавыск (2), Гародня (1), Ліда (1), Нясвіж (1)¹². Найбольшую колькасць складаюць выданні 1921 г. — 55, за 1922 г. — 26, за 1923 г. — 31, за 1924 г. — 32. Паказаныя вынікі паводле ЛБД у значнай ступені адлюстроўваюць карціну беларускамоўнага друку ў Заходняй Беларусі — актыўную ролю Вільні ў параўнанні з іншымі рэгіёнамі, а таксама выдавецкі рэпертуар, у якім дапамагаюць арыентавацца і індэксы УДК да кожнага бібліяграфічнага апісання. Аднак, пачатая Юліяй Бібіла праца па ўліку як беларускамоўных выданняў па-за межамі БССР, так і выданняў на іншых мовах, у далейшы міжваенны час так і засталася ў рукапіснай форме (у 1969 г. быў апублікаваны толькі «Сшытак 2», прысвечаны выданням на рускай, польскай і яўрэйскай мовах, якія выйшлі ў БССР у 1917–1924 гг.). А з 1929 г. (да 1946 г.) так званыя «замежныя» выданні наогул «не падлягалі» у БССР дзяржаўнай рэгістрацыі.

10 Летапіс беларускага друку. Ч. 3. 1917–1924. Сшытак першы. Выданні на беларускай мове / Беларуская дзяржаўная бібліятэка. Беларускі аддзел. Матэрыялы і каталёгі, № 1; [склад. Ю. Бібіла]. Менск, 1927. 56 с.

11 Гл. дадатак 1, 2.

12 Гл. дадатак 1.

Амаль адначасова, з 1928 г., у II Рэчы Паспалітай пачынаецца бягучы ўлік усёй разнамоўнай выдавецкай прадукцыі, што выходзіла на тэрыторыі польскай дзяржавы ў бібліяграфічным паказальніку пад назвай «Urządowy Wykaz Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej» (UWD)¹³, які выпускаўся штотыднёва (на працягу года выходзіла па 52 выпускі). Для выяўлення разнамоўных выданняў з Заходняй Беларусі дадзеная бібліяграфічная крыніца з'яўляецца адной з асноўных і вартых пільнай увагі беларускіх бібліёграфаў і даследчыкаў. Сярод сучасных бібліяграфічных крыніц важнае месца займае і рэтраспектыўная «Bibliografia Polska, 1901–1939» (BP)¹⁴, выпуск якой быў распачаты Нацыянальнай бібліятэкай у Варшаве ў 1986 г. Да 2009 г. выйшла 13 тамоў (да літар «Jad–Jok»), выданне працягваецца. Паводле названых бібліяграфічных прац, якія склалі аснову нашага даследавання, можна выявіць шэраг беларускіх рэгіянальных выданняў, вызначыць адпаведна і пэўныя выдавецкія цэнтры, моўны і нават змястоўны рэпертуар кніжнай прадукцыі, месцы захоўвання выданняў, а таксама і перспектывы далейшых даследаванняў.

У выніку суцэльнага прагляду адзначаных бібліяграфічных крыніц было выяўлена каля 250 рэгіянальных выданняў на пяці асноўных мовах: беларускай, ідыш, іўрыце, польскай і рускай; вызначаны каля 20 населеных пунктаў у Заходняй Беларусі, якія з рознай ступенню актыўнасці ўдзельнічалі ў выдавецкім працэсе. Асноўным выдавецкім цэнтрам заставалася, безумоўна, Вільня, асабліва што да выданняў на беларускай мове, якія друкаваліся амаль выключна ў гістарычным і культурным цэнтры Беларусі (для перспектывы даследаванняў улічваліся і ўсе разнамоўныя віленскія выданні, колькасць якіх толькі паводле «Bibliografii Polskiej» склала каля 1 500 найменняў). Брэст-над-Бугам, у параўнанні з іншымі рэгіёнамі, займаў таксама не апошняе месца ў галіне выдавецкай справы Заходняй Беларусі, праўда, уступаючы Беластоку і Гродна, супернічаючы з Пінскам і Наваградкам. У выніку бібліяграфічнага пошуку выяўлена 40 брэсцкіх выданняў міжаваеннага

13 Urządowy Wykaz Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej i druków polskich lub Polski dotyczących, wydanych zagranicą. Warszawa : Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, 1929. R. II, nr 1–52. 3830 słp.

14 Bibliografia Polska, 1901–1939. Warszawa : Biblioteka Narodowa, 1986–2009. T. 1–13. Гл. таксама: <http://www.bn.org.pl/katalogi-i-bibliografie/bibliografia-narodowa/bibliografia-polska-1901-1939>.

63 40
POLESKI MIĘDZYKOMUNALNY ZWIĄZEK MELJORACYJNY

JADWIGA BURY

OGÓLNE WYTYCZNE POPRAWY
WARUNKÓW ROLNICTWA NA POLESIU

4422
Nakładem Poleskiego Międzykomunaln. Związku Meljoracyjnego

1932.

B R Z E Ś Ć n a d B U G I E M

Zakł. Graf. Sejmiku Brzeskiego — Brześć n/B. Steckiewicza 30

Издание «Буря Ядвига. Общие указания по улучшению условий ведения сельского хозяйства на Полесье». Брест, 1932 г. Из фонда Государственного архива Брестской области.

часу: на польскай мове — 24, на рускай — 6, на іўрыце — 5, на ідыш — 4, на беларускай мове — 1¹⁵.

У пошуку фактаграфічных дадзеных і характарыстыкі выдавецкай справы ў Заходняй Беларусі неабходна звяртацца як да архіўных матэрыялаў, так і да апублікаваных матэрыялаў, спецыяльных. Сярод першых беларускіх манаграфічных выданняў, у якіх закраналіся пытанні выдавецкай справы ў Заходняй Беларусі, праца С.В. Говіна «Друк Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.)» (Мінск, 1974), а таксама гістарычны нарыс А.А. Ваўка і А.І. Раковіча «Книгоиздательское дело в Белоруссии» (Мінск, 1977). З сучаснага пункту гледжання, названыя працы здаюцца занадта тэндэнцыйнымі ў сваіх ідэалагічных ацэнках, тым не менш, выкарыстаныя аўтарамі дакументы партыйных архіваў і тыхчасовыя перыядычныя выданні сведчаць самі за сябе. Так, напрыклад, Сцяпан Васільевіч Говін для напісання сваёй працы карыстаўся архіўнымі і бібліятэчнымі фондамі не толькі ў Беларусі, у прыватнасці ў Брэсце (Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці, Брэсцкі гісторыка-краязнаўчы музей), але і ў Літве. У выніку ім была прадстаўлена выдавецкая дзейнасць тых беларускіх арганізацый Заходняй Беларусі, якія «пераадольваючы памылкі, становіліся на марксісцкія пазіцыі»¹⁶, а значыць, знаходзіліся пад уплывам і кантролем КПЗБ і цярпелі пераслед ад польскіх улад: Беларуская рэвалюцыйная арганізацыя, Беларуская сялянска-рабочая грамада, Беларускі сялянска-рабочы пасольскі клуб «Змаганне», Таварыства беларускай школы. Сярод фактаграфічных дадзеных пэўную цікавасць уяўляюць звесткі пра ўмовы існавання і распаўсюджвання «дэмакратычнай прэсы і радыкальнай літаратуры» (газет, часопісаў, адозваў, лістовак) Беларускім пасольскім клубам у такіх рэгіёнах Заходняй Беларусі як Ашмяны, Баранавічы, Беласток, Брэст, Вілейка, Гродна, Кобрын, Ліда, Маладзечна, Наваградак, Пінск, Слонім і інш.¹⁷ Напрыклад, пад час аднаго з мітынгаў 21 лютага 1926 г. у Брэсце, на якім выступілі Б. Тарашкевіч і П. Валашын, было прададзена, — як пісала газета «Беларуская ніва», — 200 нумароў газеты¹⁸. «У снежні 1924 года было распаўсюджана 5 тысяч «Інтэрпеляцый беларускіх паслоў», выдадзеных Беларускім пасольскім клубам, 56 экзэмпляраў іх атрымаў Беласток, 1680 — Брэст, 950 — Пінск, 420 —

15 Гл. дадатак 2.

16 Говін С. В. Друк Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.). Мінск, 1974. С. 5.

17 Там жа. С. 39, 61.

18 Там жа. С. 35.

Баранавічы, 500 — Варшава»¹⁹. Прыведзеныя прыклады паказваюць, што створаныя ў савецкі час працы — гэта не толькі «помнікі» савецкай навукі, але і прыдатныя крыніцы для далейшых пошукаў, навуковых і бібліяграфічных.

Асаблівую каштоўнасць уяўляюць публікацыі, заснаваныя на ўспамінах сведкаў таго часу і непасрэдных удзельнікаў выдавецкай справы, як Язэп Найдзюк²⁰ ці Антон Луцкевіч²¹; на архіўных і мемуарных матэрыялах, выданнях 1920–1930-х гадоў, да прыкладу ў даследаваннях Крысціны Гамулка, Алены Глагоўскай, Юрыя Туронка з Польшчы²².

Упершыню спецыяльны аналіз беларускамоўнага кнігавыдання 1921–1939 гг. з аглядам крыніц па тэме і публікацыяй храналагічнага спіса беларускамоўных выданняў ажыццявіў Юры Туронак у працы «Książka białoruska w II Rzeczypospolitej, 1921–1939» (Варшава, 2000), пераклад якой на беларускую мову з'явіўся ў 2006 г.²³. Дзякуючы гэтай працы Ю. Туронка і складзенаму ім спісу кніжных выданняў, а таксама і пэўным дапаўненням да яго, якія зрабіў Антанік Антанян (Arche. 2005. № 5)²⁴, мы маем звесткі аб амаль што 500 выданнях кніг і брашур на беларускай мове, як кірыліцай, так і лацінкай, што выйшлі ў міжваенны час у Польшчы: у Вільні (465), Варшаве (6), Лодзі (7), Львове (7), Наваградку (3) і Беластоку (2).

Трэба, аднак, сказаць, што пошук беларускамоўных выданняў не спыняецца, нават на аснове даступных у межах Беларусі тых ці іншых крыніц. Так, напрыклад, паводле «Bibliografii Polskiej, 1901–1939»

19 Там жа. С. 8.

20 Найдзюк Я. Беларусь учора і сёння: папулярны нарыс з гісторыі Беларусі. Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Менск : Навука і тэхніка, 1993. 414 с. : іл. ; Najdziuk Jazep. Raznavajma historyju bielaruskaha narodu: (skrypt-dapamožnik) [padrychtoŭka i pašlasťuje: Lena Hłahoŭskaja]. Biełastok : Biełaruskaje Histaryčnaje Tavarystva ; Inaŭroclau : POZKAL, 2010. — 316, [2] с.

21 Луцкевіч А. Да гісторыі беларускага руху. 2-е выд., дап. і папр. Беласток : Беларускае гістарычнае таварыства ; Вільня, 2010. 342 с.

22 Напр.: Gomiłka K. Białoruskie partie i organizacje przerwane w II Rzeczypospolitej // Białoruskie Zeszyty Historyczne. Białystok, 1997. Nr 7. S. 63–74 ; Глагоўская А. Беларускія рэлігійныя выданні ў II Рэчы Паспалітай // Недзяржаўная выдавецкая дзейнасць у Беларусі: гісторыя і сучаснасць : матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф. (Мінск, 3–4 кастр. 1996 г.). Мінск, 1997. С. 16–18.

23 Туронак Ю. Беларуская кніга ў міжваеннай Польшчы 1921–1939 // Туронак Ю. Мадэрная гісторыя Беларусі. Вільня, 2006. С. 278–322.

24 Антанян А. Беларуская кніга ў міжваеннай Польшчы // Arche. 2005. № 5 (39) [Электронны рэсурс]. URL: <http://arche.bymedia.net/2005-5/antanian505.htm>. — Рэц. на кн.: Turonek J. Książka białoruska w II Rzeczypospolitej. 1921–1939. Warszawa : Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2000. 79 s. (Prace Slawistyczne ; 109).

(Т. 1–11) намі былі выяўлены яшчэ 29 беларускамоўных выданняў²⁵, якія дапаўняюць адзначаныя спісы як колькасна, так і дадаюць — хоць скупыя — звесткі пра некалькі месц беларускамоўнага друку — гэта Ліда, Пінск, Баранавічы і Гародня. Акрамя таго, прадстаўленыя бібліяграфічныя запісы ўдадатку 3, пададзеныя паводле іх арыгінальнага апісання, з’яўляюцца паўнейшымі і змяшчаюць інфармацыю пра месца захоўвання выданняў (у адрозненне ад згаданых спісаў Ю. Туронка і А. Антаняна).

Зразумела, што чакаць выхаду астатніх тамоў «Bibliografii Polskiej, 1901–1939» прыйдзеца яшчэ доўгі час, аднак, каб паскорыць працэс выяўлення і ўліку разнамоўных выданняў Заходняй Беларусі, неабходна звярнуцца і да «Urzędowego Wykazu Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej» (1928–1939 гг.), пра які мы ўжо ўспаміналі. Толькі з 52 выпускаў UWD за 1929 г. нам удалося выявіць 93 выданні на пяці розных мовах, якія выйшлі ў Заходняй Беларусі ў 1929 і часткова ў 1928 гадах: 61 — выданне на беларускай мове, 17 — на ідыш, 5 — на іўрыце, 8 — на рускай і 2 — на польскай мове. Месцы выдання і друку паводле UWD паказаны ў табліцы:

Месца выдання	Мова выданняў					
	беларус- кая	ідыш	іўрыт	руская	польс- кая	усяго
Вільня –выданне і друк –друк у Варшаве	56 2					56 2
Баранавічы –друк у Вільні	2			1		3
Наваградак –выданне і друк	1	1				2
Брэст –выданне і друк –друк у Варшаве		4	2	1 2	1	8 2
Пінск – выданне і друк – друк у Вільні		5		2	1	6 2
Беласток – выданне і друк		6	1			7

25 Гл. дадатак 3.

Гародня –выданне і друк				1		1
Кобрын –выданне і друк				1		1
Слонім –выданне і друк		1				1
Браслаў –друк у Варшаве			1			1
Камянец –друк у Брэсце			1			1
Усяго	61	17	5	8	2	93

Праўда, 35 пазіцый выяўленых беларускамоўных выданняў з UWD толькі пацвердзілі дадзеныя Ю. Туронка за адпаведныя гады. Адначасова, звесткі пра 25 іншых выданняў дапаўняюць рэпертуар беларускамоўнай выдавецкай прадукцыі Заходняй Беларусі. Акрамя ліставых выданняў — адозваў і аднадзёнак, ёсць сярод іх 12 кніг і брашур²⁶.

Андранік Антанян у сваёй рэцэнзіі на публікацыю працы Ю. Туронка пісаў, што марыць пра поўную бібліяграфію — гэта як марыць пра Рай на Зямлі²⁷. Тым не менш, па нашым цвёрдым меркаванні, імкнуцца трэба! І улік выдавецкай прадукцыі на беларускай мове, як і на іншых мовах, павінен быць як мага паўнейшым, незалежна ад віду выданняў. Шкада, што аб'ектамі бібліяграфічнага ўліку ні ў Ю. Туронка, ні ў А. Антаняна не сталі такія кніжныя выданні, як, напрыклад, каталогі беларускіх выдавецтваў і кнігарняў — *Каталёг Беларускае Кнігарні (Беларускага Выдавецкага Таварыства). Выданьні 1922–1924*. Вільня, б. г. 15 с.; *Каталог (кнігаспіс) беларускіх кніг уласных кнігарні «Пагоня» (Wilnia, Ludwisarskaja № 1), а такжа ўзятых на продаж ад іншых выдавецтваў*. Вільня, 1930 (Беларуская Друкарня імя Фр. Скарыны). 49 с.; *Каталёг (кнігаспіс) беларускіх кніг кнігарні «Пагоня»*. Вільня, 1937, — якія, тым не менш, выкарыстоўваліся названымі аўтарамі ў якасці дакументальных крыніц інфармацыі. Відавочна, што патрэбна далейшая праца па дапаўненні і ўдакладненні шэрагу звестак, як аб кнігах, брашурах, так і перыядычных выданнях, лістоўках.

²⁶ Гл. дадатак 4.

²⁷ Антанян А. Беларуская кніга ў міжваеннай Польшчы // Arche. 2005. № 5 (39) [Электронны рэсурс]. URL: <http://arche.bymedia.net/2005-5/antanian505.htm> (дата доступу 4.06.2012).

«Urządowy Wykaz Druków» мог бы паслужыць і крыніцай інфармацыі для дапаўнення зместу ўзорнага па сваёй форме і структуры рэтраспектыўнага бібліяграфічнага дапаможніка «Газеты Беларусі, 1776–1975» (Мінск, 2003), у храналагічным паказальніку якога, дарэчы, газеты за перыяд з 1921 па 1939 г. займаюць амаль палову аб'ёму: 12 з 25 старонак (на шляху гісторыі перыядычнага друку ў не адну сотню гадоў, якое важнае месца займалі тыя няпоўныя 20!). А ў абноўлены паказальнік перыядычнага друку Беларусі маглі б увайсці і такія брэсцкія выданні з UWD за 1929 г., як «Młody Poleszuk. Ilustrowany organ Poleskiego Wojewódzkiego Komitetu...», «Okólnik. Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych» на польскай мове і аднадзёнка на ідыш «Krajz-sojcharim-ferajn in Brisk...»²⁸.

Значную цікавасць з пункту гледжання параўнальнага аналізу колькасных паказчыкаў кнігавыдання ў II Рэчы Паспалітай уяўляюць і статыстычныя дадаткі, якія выходзілі ў выглядзе табліц да UWD (раз у два кварталы)²⁹. Як сведчыць табліца «Неперыядычных выданняў паводле мовы, змястоўных груп і колькасці накладу», у II квартале 1929 г. выйшла 16 беларускамоўных кніг накладам 23 700 экзэмпляраў, з іх навуковых — 3 (наклад 4000 экз.), мастацкіх — 4 (4000 экз.), падручнік — 1 (5000 экз.), папулярных — 3 (3000 экз.), «дакументаў грамадскага жыцця» — 5 (7700 экз.)³⁰; у IV квартале — 21 кніжнае выданне накладам 8850 экз.: навуковых — 4 (5900 экз.), мастацкіх — 5 (8000 экз.), падручнікаў — 2 (1200 экз.), папулярных — 2 (2800 экз.) і «дакументаў грамадскага жыцця» — 8 (10450 экз.)³¹.

Пераважаюць выданні грамадска-палітычныя і мастацкая літаратура. Большасць з іх надрукаваны ў Вільні, адно выданне — у Наваградку (у II квартале); два выданні — у Варшаве і адно — у Львове (у IV квартале), што адлюстроўвае табліца «Неперыядычных выданняў паводле месца друку», дзе змешчаны агульныя звесткі па акругах і ваяводствах, а таксама ёсць некаторыя ўдакладненні па гарадах. Колькасныя дадзеныя аб выпушчанай кнігавыдавецкай прадукцыі з усходніх ваяводстваў II

28 Гл. дадатак 2.

29 Statystyka druków nieperjodycznych za II kwartał 1929 r. / Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Warszawa, 1929. 17 s. : tabl. ; Statystyka druków nieperjodycznych za IV kwartał 1929 r. / Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Warszawa, 1930. 17 s. : tabl.

30 Statystyka druków nieperjodycznych za II kwartał 1929 r. / Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Warszawa, 1929. S. 2–3.

31 Statystyka druków nieperjodycznych za IV kwartał 1929 r. / Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Warszawa, 1930. S. 2–3.

Рэчы Паспалітай (у асноўным — тэрыторыя Заходняй Беларусі) — у наступнай табліцы:

Ваяводства	I–II квартал 1929 г.		III–IV квартал 1929 г.	
	агульная колькасць найменняў	у % ад агульнай колькасці найменняў II Рэчы Паспалітай	агульная колькасць найменняў	у % ад агульнай колькасці найменняў II Рэчы Паспалітай
Беластоцкае	52		118	
Віленскае	340		532	
Наваградскае	13		2	
Палескае	49		52	
Разам	454	8,99	704	9,4%

Прыведзеныя лічбы паказваюць значную перавагу ў кнігавыданні Віленскага ваяводства, а ўласна за гэтым прачытваецца Вільня. Адна-часова кнігавыдавецкая прадукцыя ўсходніх ваяводстваў, якая склала ў сярэднім 9% ад агульнай колькасці выданняў II Рэчы Паспалітай у 1929 г., займала апошнія пазіцыі ў параўнанні з цэнтральным, паўднёвым і заходнім ваяводствамі, на якія прыпадала большая частка выдавецкага рэпертуару — у сярэднім 47%. Дамінуючае становішча ў кнігавыданні займала, зразумела, Варшава, на ліку якой адпаведна ў I–II квартале — 2230 найменняў (44,2%), у III–IV квартале — 3225 (43%).

Паводле UWD, за 1929 г. на тэрыторыі польскай дзяржавы выйшла 12566 кніжных выданняў, з якіх 80% — на польскай мове, беларускамоўная ж кніга складала зусім мізэрную лічбу — 0,5% і «замыкала» дзясятка выданняў па моўнай прыкмеце ў выдавецкім рэпертуары II Рэчы Паспалітай, пра што сведчаць наступныя дадзеныя:

№ п/п	Мова	За II квартал 1929 г.	
		% ад агульнай колькасці выданняў (2946 наймен.)	% ад агульнай колькасці іншамовных выданняў (572 наймен.)
1.	польская	80,6	—
2.	ідыш	6,4	31,1
3.	украінская	2,9	15,2
4.	нямецкая	1,8	9,4

5.	французская	1,7	8,7
6.	руская	0,9	4,9
7.	іўрыт	0,9	4,9
8.	англійская	0,6	2,97
9.	беларуская	0,54	2,79
10.	лацінская	0,51	2,6

№ п/п	Мова	За IV квартал 1929 г.	
		% ад агульнай колькасці выданняў (4647 наймен.)	% ад агульнай колькасці іншамовных выданняў (1011 наймен.)
1.	польская	78,2	—
2.	ідыш	4,8	21,9
3.	украінская	3,4	15,4
4.	іўрыт	2,9	13,35
5.	нямецкая	2,6	12,2
6.	руская	1,1	4,6
7.	французская	0,9	4,05
8.	лацінская	0,7	3,3
9.	літоўская	0,5	2,1
10.	беларуская	0,5	2,1

Безумоўна, што скрупулёзнага аналізу — бібліяграфічнага, стычнага і дакументальнага, патрабуе кожны з 18 гадоў выдавецкай дзейнасці ў Заходняй Беларусі. Можа, 1929 г. быў нават самым спрыяльным для беларускамоўнага друку (?) — выйшла 61 выданне, бо, як сцвярджае Ю. Туронак, у 1921–1939 гг. у Польшчы ў сярэднім штогод выдавалася 24 беларускія кнігі³². Што да ўсёй колькасці выданняў на розных мовах, іх аналізу, характарыстыкі цалкам выдавецкай дзейнасці ў міжваенны час ў Заходняй Беларусі, то гэта праца не ў аб'ёме і межах гэтага артыкула.

Крыху з большай доляй верагоднасці — у тым ліку і паводле 40 выяўленых брэсцкіх выданняў³³ — можна акрэсліць агульныя, разам з тым — папярэднія, вынікі стану развіцця брэсцкага кнігавыдання за

32 Туронак Ю. Беларуская кніга ў міжваеннай Польшчы 1921–1939... С. 281.

33 Гл. дадатка 2.

1921–1939 гг., у якіх праяўляюцца наступныя тэндэнцыі і таксама даследчыя перспектывы:

- у складзе Палескага ваяводства II Рэчы Паспалітай Брэст, як і Пінск, прадстаўлены найбольш развітай паліграфічнай і выдавецкай базай, аб чым сведчыць нават колькасць выяўленых выданняў;

- на працягу 1921–1939 гг. у Брэсце дзейнічала не менш 12 друкарняў, якія забяспечвалі патрэбы як горада, ваяводства, так і павятовых цэнтраў (напрыклад, Кобрына, Драгічына, Бярозы Каргузскай);

- з выдавецкай ініцыятывай выступалі аўтары; мясцовыя ўлады; таварыствы і аб'яднанні купцоў, рамеснікаў, сельскіх гаспадароў, меліратараў, евангелістаў, настаўнікаў, сельскай моладзі, супрацоўнікаў перыядычных выданняў; кнігарня і гімназіі;

- некаторыя з выдавецкіх ініцыятыў падтрымліваліся ў Варшаве, дзе ажыццяўляўся друк брэсцкіх выданняў, што ў сваю чаргу з'яўляецца адным з фактаў кнігавыдавецкіх сувязяў паміж гэтымі рэгіёнамі;

- большасць выданняў па сваёй тэматыцы з'яўлялася, як адзначаецца ў UWD, «дакументамі грамадскага жыцця» (21 найменне); а таксама выходзілі выданні рэлігійна-асветніцкія (6) і адукацыйна-асветніцкія (5), па сельскай гаспадарцы і тэхніцы (4), мастацкай літаратуры (2), ахове здароўя (1), гісторыі (1);

- па чытацкім прызначэнні ў асноўным гэта былі адпаведна папулярныя ўжытковыя выданні (30), рэлігійныя (6), літаратурна-мастацкія (2) і вучэбныя (2), неабходныя, у першую чаргу, для інфармавання мясцовага насельніцтва аб бягучых падзеях у Палескім ваяводстве;

- дамінавалі выданні невялікага аб'ёму — брашуры (22 найменні) і ліставыя выданні (11); кніг выяўлена 7 найменняў;

- асноўнымі мовамі брэсцкіх выданняў былі польская (24 найменні), руская (6), ідыш (6) і іўрыт (3), вядома і адно выданне на беларускай мове;

- беларускамоўная літаратура, тым не менш, мела сваё распаўсюджанне ў Брэсце, у прыватнасці, дзякуючы дзейнасці беларускіх палітычных партый і арганізацый;

- мясцовы рэгіянальны друк, прапагандуючы ў значнай ступені польскія інтарэсы, выконваў толькі дапаможныя функцыі ў справе арганізацыі грамадскага жыцця і асветы насельніцтва Палескага рэгіёна³⁴;

34 Гл., напрыклад, дадатак 2, № 21.

– адначасова рэгіянальныя выданні ці нават выяўленая інфармацыя аб іх з’яўляюцца нязменнымі крыніцамі ў асвятленні пытанняў развіцця рэгіёна ў цэласнай сукупнасці міжэтнічных, міжкультурных і міжрэгіянальных кантактаў у галіне выдавецкай і кніжнай справы;

– агульны стан развіцця беларускамоўнага кнігавыдання, кніжнай справы ў Заходняй Беларусі і ў II Рэчы Паспалітай выступаюць своеасаблівымі крытэрыямі ацэнкі ўзроўню развіцця культуры таго ці іншага рэгіёна, рэгіянальнай кніжнай культуры.

Зразумела, што для таго, каб паўстала поўная карціна развіцця кніжнай культуры ў гэтым лакальным рэгіёне, якім выступае Брэст, як і цалкам у Заходняй Беларусі, патрэбна забеспячэнне тэмы як добра распрацаванай бібліяграфіяй рэпертуарна-рэтраспектыўнага і рэгіянальнага тыпаў, так і прыцягненне разнастайных гістарычных крыніц, якія шматаспектна раскрываюць грамадскае, палітычнае, эканамічнае, сацыяльнае і культурнае жыццё рэгіёна ў дадзены міжваенны час.

Наша ўвага была сканцэнтравана ў значнай ступені на выяўленні разнамоўных рэгіянальных выданняў Заходняй Беларусі, у першую чаргу брэсцкіх, пададзеных упершыню ў гэтай публікацыі; адначасова ўдалося дапоўніць і ўзнавіць рэпертуар беларускамоўных выданняў 62 найменнямі (з іх 43 — кнігі і брашуры), якія выйшлі ў Заходняй Беларусі ў міжваенны час у Вільні, Беластоку, Наваградку, Баранавічах, Гародні, Лідзе, Пінску, Ваўкавыску, Брэсце і Нясвіжы. Вынікі праведзенага статыстычнага і параўнальнага аналізу кнігавыдання, змешчаныя ў табліцах, а таксама дадаткі бібліяграфічных спісаў выданняў могуць паслужыць для далейшых пошукаў і даследаванняў.

Важнай крыніцай застаюцца самі выданні таго часу, выяўленне якіх і прагляд *de visu* таксама ўнясе шэраг бібліяграфічных і навуковых удакладненняў. Безумоўна, што за кожнай выдавецкай з’явай стаялі людзі, асобы, імёны: кім былі тыя выдаўцы, друкары, аўтары, рэдактары, якія рупіліся на ніве кнігавыдання? Раскрыццё старонак іх біяграфій, злучаных з лёсамі кніг, таксама чакае свайго часу і сваіх «кніжнікаў», перад якімі не толькі шмат працы, але і шмат адкрыццяў.

І адной з задач на шляху рэгіянальных кнігазнаўчых даследаванняў з’яўляецца задача «не згубіцца», не расцэрушыць у агульнай масе краязнаўчай інфармацыі веды пра кнігу, а наадварот, выкарыстоўваючы краязнаўчы матэрыял, паглыбляць іх, дадаючы новыя рэгіянальныя асаблівасці ў адзіную карціну гісторыі кнігі Беларусі.

**Спіс рэгіянальных беларускамоўных выданняў
заходняй беларусі 1921–1923 гг.,**

улічаных у «Летапісе беларускага друку. Ч. 3. 1917–1924. Сшытак першы.
Выданні на беларускай мове» (ЛБД. Менск, 1927)

1921

1. **Арол, М.** Чаму ж усыхаюць кветачкі польскія на гною Беларуска-Літоўскім? — *Ліда*, 1921. — 16 с.; 16°. — ЛБД. С. 23. № 191.
2. **Бяроза, А.** «Расійска-Польскі баль і Беларускае пахмелье». (Куды ідзець беларускі шлях). — *Пінск*, 1921 (Друк. «Насло»). — 14 с.; 8°. — ЛБД. С. 24. № 196.
3. **Кучынскі, Юры.** Ад мора да мора. — *Białystok*, 1921 (Друк. «Promień»). — 20 с.; 16°. — ЛБД. С. 25. № 209.
4. **Лесавік, В.** Наша крыўда. — *Беласток*, 1921. — 16 с.; 16°. — ЛБД. С. 26. № 210.
5. **Ш. Рыгор.** Чаму-ж ты маўчыш кабета сялянская? — *Бярэзьвіцэ*, 1921 (Друк. Жынкага). — 24 с.; 16°. — ЛБД. С. 27. № 230.
6. **Шуляк, І.** «Вышэй галаву, Беларускі селянін». — *Пінск*, 1921 (Друк. «Насло»). — 16 с.; 16°. — [На другім баку вокладкі надрукавана: «Z pozwoleniem wojskowej cenzury». Без назойнай старонкі]. — ЛБД. С. 27. № 231.
7. **Я. С.** Зямлі Беларускаму сялянству! — *Несвіж*, 1921. — 24 с.; 16°. — ЛБД. С. 27. № 233.

1922

8. **Кашчына, С.** Адстаяў: [апавяданьне]. — *Беласток*, 1922 (Друк. «Сполка»). — 22 с.; 16°. — ЛБД. С. 32. № 274.
9. **К[ашчы]на, Сымон.** Дагадаўся: [апавяданьне]. — *Ваўкавыск*, 1922 (Друк. «Прамень»). — 16 с.; 16°. — ЛБД. С. 32. № 275.

1923

10. **Кашчына, С.** Рэквізіцыя: [апавяданьне]. — *Воўкавыск*, 1923. — 11 с.; 16°. — ЛБД. С. 38. № 331.
11. **Лясны, Грыгор.** Гістарычная праўда. — *Горадна*, 1923 (Друк. «Праца»). — 20 с.; 16°. — ЛБД. С. 39. № 335.

Спіс брэсцкіх выданняў 1921–1939 гг.

паводле наступных выданняў:

- Летапіс беларускага друку. Ч. 3. 1917–1924. Сш. першы. Выданні на беларускай мове (ЛБД. Менск, 1927);
- Bibliografia Polska, 1901–1939 (ВР. Warszawa, 1986–2009. Т. 1–11);
- Urzędowy Wykaz Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej (UWD. Warszawa, 1929. R. II. Nr 1–52)

Сіглы бібліятэк, дзе захоўваюцца выданні, пададзены адпаведна BP:

BJ — Biblioteka Jagellońska w Krakowie

BN — Biblioteka Narodowa w Warszawie

BUW — Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego

BŚ — Biblioteka Śląska w Katowicach

BUP — Biblioteka Główna Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

KMT — Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. Mikołaja Kopernika w Toruniu

1921

1. **Ш. Рыгор.** Чаму-ж ты маўчыш кабета сялянская? — Бярэсьцьце, 1921 (Друк. Жынкага). — 24 с. ; 16°. — ЛБД. С. 27. № 230.

1924

2. **Alfabetyczny spis dzieł udostępnionych czytelnikom.** — Brześć n/B. : Wyd. Biblioteki Wojsk. DOK. 9, 1924 (Druk. Wojsk. D.O.K. 9). — 11 s. — BP. T. 1. S. 132. № 2042.

1927

3. **Bańkowski, Józef.** List otwarty do nowobudujących życie polskie kresów wschodnich. — [Brześć n/B.], [1927] (Druk. Literacka, Brześć n/B). — 11 s., nlb. 1 ; 24 x 15 cm. — Aut. pod tekstem. — BUW. — BP. T. 1. S. 503. № 7985.

1928

4. **Babić, Józef.** Friling un libe. A scene in ajn akt. (Wiosna a miłość). [Sztuka w 1 akcie]. — Brisk (Brześć n. B.) : N. Gorbaty, 1928 (Druk. Klejn). — 22 s. ; 13 x 18,5 cm. — Alf. żyd. — На ідыш. — BN. — BP. T. 1. S. 380. № 6045.
5. **Co daje rolnikowi spółdzielnia mleczarska i jak ją założyć?** — Warszawa ; Wilno ; Łuck ; Brześć nad Bugiem, 1928 (Zak. Gr. Prac. Dr., Warszawa). — 38 s. : il. ; 22,5 x 14,5 cm. — (Związek Rewizyjny Polskich Spółdzielni Rolniczych w Warszawie). — Egz. 4000. — BUW. — BP. T.4. S. 512. № 35338.
6. **Czachyra, Adam.** O ubezpieczeniu pracowników umysłowych. — Warszawa ; Wilno ; Łuck ; Brześć n. Bugiem, 1928 (Zakł. Graf. Pracowników Drukarskich, Warszawa). — 72 s. : tab. ; 19,5 x 14 cm. — (Związek Rewizyjny Polskich Spółdzielni Rolniczych). — Egz. 2140. — BJ, BN, BŚ, BUP, BUW. — BP. T. 5. S. 2. № 37873.
7. **Grochowski, Kazimierz.** Na nowe drogi : (refleksje na tle nieporozumienia prezydium C. Z. M. W. z władzami C. Z. K. R.) / Kazimierz Grochowski. — Brześć n/B : nakł. autora, 1928 (Warszawa : «Ostoja»). — 16 s. ; 20 cm. — BN. — BP. T. 10. S. 304. № 76272.
8. **Hanebach, Antoni (1895–).** Komunikat / A. Hanebach. — [S.l. : s.n., 1928] (Brześć : Druk. Literacka). — [1] s. ; 31 cm. — (W sprawie uruchomienia na Polesiu Sekretariatu Wojewódzkiego Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem). — BN. — BP. T. 11. S. 138. № 81162.
9. **Haniszewski, Juliusz.** Zbiór przepisów prawnych dotyczących obywatelstwa Rzplitej Polskiej, zmiany nazwisk rodowych, aktów stanu cywilnego : (traktaty mię-

dzynarodowe, ustawy, rozporządzenia i okólniki) / oprac. Juliusz Haniszewski ; Wydawnictwo Polskiego Urzędu Wojewódzkiego. — Brześć nad Bugiem : [s.n.], 1928 (Brześć nad Bugiem : Druk. Literacka). — 35, [1] s. ; 22 cm. — Opis wg okł. — (Do użytku wewnętrznego władz administracji ogólnej na terenie Wojew. Poleskiego). — 200 egz. — BJ, BN, BUP. — BP. T. 11. S. 140. № 81190.

1929

10. **Енгельштерн, М.** В чем моя вера? : (исповедь верующего) / Моисей Енгельштерн. — [Брест над Бугом, 1929 (М. Тененбаум)]. — 16 с. : ил. ; 21 см. — BN. — BP. T. 7. S. 60. № 54855.
11. **Кириллов, К. М.** Русская азбука в картинках. 1930 [antidat.] / Издание кн. маг. Х. Лурье. — Брест над Бугом, [1929] (Druk. Sikora, Warszawa). — 64 с. ; 16,5 x 11,9 см. — UWD. Nr 46. Słp. 3380.
12. **Полный** оракул гадалка, удачно предсказывающий будущее по предложенным вопросам / изд. кн. маг. Г. Лурье в Бресте над Бугом. — [Брест над Бугом], 1929 (Zakład Graf. P. Szweде, Warszawa). — 112 с. ; 23,5 x 16,4 см. — UWD. 1929. Nr 47. Słp. 3484.
13. **Сивуда, И.** (Siwuda, I.). Слово Божие об алкоголизме. — Брест над Бугом, [1929] (Druk. A. Gendlera). — 4 с. nlb. ; 18 x 13 см. — UWD. Nr 30. Słp. 1995.
14. **Факты** относительно Церкви Христовой = (Facts concerning the Church of Christ) : эта книжечка была приготовлена благовестником Евангеоия в ответ на вопросы друзей и членов некоторых церквей, желающих знать более подробно о Церкви Христовой / пер. с англ. — Kobryn Poleski : Zjednoczenie Kościołów Chrystusowych Wyznania Ewangelicznego w Polsce, 1929 (Brześć n.B. : A. Gendler). — 16 с. ; 15 см. — BN. — BP. T. 7. S. 232. № 56730.
15. **Сu aich idisze techter.** Arojsgegenben durch a grupe umpartajisze iden in Brisk. — Brześć n.B. : Wyd. Zarząd łaźni rytualnej przy Gminie Żyd., 1929 (Druk. Klejna). — 9 s. ; 14,5 x 10,5 cm. — На ідыш. — [Do was, żydowskie córki]. — UWD. 1929. Nr 30. Słp. 1987.
16. **Једнодніówka.** Krajz-sojcharim-ferajn in Brisk, centrale in Warsze. — Brześć : Wyd. Okręgowy Związek Kupców w Brześciu n/B., [1929] (Druk. B. Ginzburga). — 1 s. nlb. ; 23 x 40,5 cm. — На ідыш. — UWD. 1929. Nr 17. Słp. 1088.
17. **Једнодніówka.** [Inc.] «Ojfruf! Cu ale jidisze hantwerker, klajnhendler un folksmenszn!! Zuntog dem... kumt for di algemajne jerliche ferzamlung...». [Expl.:] «Nider mit di umgebetene umpozitorn! Ferajnigter wirchaftlicher blok fun klajnhendler un demokratisze hantwerker in Brisk». (Brześć n-B.) [1929] / red. A. Lewin. — Brześć n-B. : Wyd. Zjednoczony Gospodarczy Blok Drobnych Kupców i Demokratycznych Rzemieślników, [1929] (Druk. B. Ginzburga). — 2 s. nlb. ; 17 x 27 cm. — На ідыш. — UWD. 1929. Nr 23. Słp. 1511.
18. **Комунікат.** [Inc.:] «Celem umożliwienia rachmistrzom Kas Stefczyka w powiatach brzeskim kamień-ko szyrskim... pogłębienia wiadomości fachowych, Związek Rewizyjny Spółdzielni Rolniczych organizuje kurs...». [Expl.:] «Podając wiadomość o kursie czynimy to w przeświadczeniu, że Panowie ocenią doniosłość fachowego przygotowania decyzję w tej sprawie. Związek Rewizyjny Spółdzielni Rolniczych, Okręg Poleski. Brześć n. B., 4 stycznia 1929. — [Brześć n. B.], 1929 (Poleskie Zakłady Graficzne). — 1 s. nlb. ; 30,5 x 21,5 cm. — UWD. 1929. Nr 2. Słp. 40.

19. [Książka: Ochrona ciała...]. — Domaczew pow. Brześć n. B., [1929] (Druk. Klejna, Brześć). — 54 s.; 14 x 21,5 cm. — На іўрыце. — UWD. 1929. Nr. 16. Słp. 1032.
20. **Młody Poleszuk**. Ilustrowany organ Poleskiego Wojewódzkiego Komitetu W. F. i P. W. / redaktor naczelny Władysław Karbowski, redaktor odpowiedzialny Antoni Hanebach. — Brześć n/B., 1929 (Druk. Poleskie Zakłady Graficzne). — Nr 1. — 22 lipca. — 23,7 x 31,7 cm. — UWD. 1929. Nr 27. Słp. 1842.
21. **Odezwa**. [Inc.:] Cu ale jidisze birger in Pojln! A szreklecher churben herszt ojf der jidiszer gas...» [Expl.:] «...anenerkenendig zich als trajer birger fun der pojliszer mluche.» Jidiszer cajt wajliker komitet far der jidisz pojliszer farsztendikung. — Brześć n. B., [1929] (Druk. M. Tenenbauma). — 1 s. nlb.; 41 x 24 cm. — На ідыш. — (Odezwa do ludności żydowskiej o polsko-żydowskim porozumieniu). — UWD. 1929. Nr 44. Słp. 3135.
22. [Odezwa]. [Inc.:] «Obywatele! Czas nareszcie przystąpić solidnie do pracy nad ugruntowaniem państwowości polskiej i scementować naszego Polesia z Macierzą, środkami nowoczesnymi — demokratycznymi» [Expl.:] «...Prosimy dla szybszego załatwienia wszelką korespondencję przeznaczoną dla Tygodnika «Polesie» kierować do Sekretarza Pow. Kom. ...p. L. Soborowskiego... skrzynka pocztowa 7, tel. 12». Powiatowy Komitet Informacyjny dla Tygod. «Polesie» w Drohiczyń. — Brześć n.B. : Poleskie Zakłady Graficzne, [1929]. — 1 s. nlb.; 24 x 16 cm, 30 x 22 cm. — [Program Tygodnika «Polesie» i wezwanie do współpracy]. — UWD. 1929. Nr 3. Słp. 106.
23. [Odezwa]. [Inc.:] «Obywatele! W życiu każdego człowieka zachodzą wypadki nagłej porzeby pieniężnej...» [Expl.:] «...Jesteśmy przekonani, że odezwa niniesza znajdzie zrozumienie wśród ludności rolniczej i ich organów samorządnych». Bereza Kartuska, dnia 20 stycznia 1929 roku. Rada Nadzorcza: A. Lewkowicz, przewodniczący... J. Downar. Zarząd: J. Kuchalski. — Brześć, 1929. — 1 s. nlb.; 32 x 16 cm. — (Kasa Stefczyka Spółdzielnia z odpowiedzialnością nieograniczoną w Berezi Kartuskiej). — UWD. 1929. Nr 3. Słp. 107.
24. **Okólnik**. Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych. Komisja Zarządu Głównego w Brześciu n/B. — Brześć n.B., 1929 (Drukarnia A. Gendlera). — Nr 1. — 22,3 x 35,6 cm. — UWD. 1929. Nr 35. Słp. 2430.
25. [13 zasad wiary naszego wielkiego nauczyciela Majmonidesa] / wyd. przez Sz. Joffe. — Brześć, [1929] (Druk. Klejna). — 16 s.; 10,5 x 16, 5 cm. — На іўрыце. — UWD. 1929. Nr 27. Słp. 1795.
26. [13 zasad wiary Majmonidesa]. (Kamieniec Lit.). 5689 / wydano przez Sz. Joffe (i Sz. Sławin). — Brześć, 1929 (Druk. Klejna). — 16 s.; 16,5 x 10, 5 cm. — На іўрыце. — UWD. 1929. Nr 34. Słp. 2293.

1930

27. **Bielecki, J.** Młodzież a reformy na wsi. — Warszawa ; Białystok ; Brześć n./B. ; Kielce ; Lublin ; Łuck ; Wilno : Związek Rewizyjny Spółdzielni Rolniczych, 1930 [1929] (Druk. «Stołeczna», Warszawa). — 63 s., 1 nlb. : il. ; 17,5 x 12,5 cm. — BN, BUP. — BP. T. 2. S. 380. № 14549.
28. **Jagiello, Kazimierz** [O. Anselm, K. Jagiello]. Najważniejsze ogniwo. — [Brześć n. B.], [1930] (Pol. Zakł. Graficzne, Brześć n. B.). — 3 s. nlb. ; 23,5 x 16 cm. — Tyt.

nagl. — (Dotyczy popularyzowania zasad higieny wśród ludności wiejskiej). — BN. — BP. T.1. S.222. № 3520.

1931

29. **Budowa** organizacyjna Poleskiego Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej. — Brześć n/B. : Wydaw. Poleskiego Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej, [1931] (Druk. L. Pak). — 23 s., rys. ; 24 x 16 cm. — (Zawiera: Statut Poleskiego Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej.-Regulamin Okręgowego Związku Młodzieży Wiejskiej. — Regulamin Koła Młodzieży Wiejskiej. — K. G.: Momenty wychowawcze w ustroju Związku. — Budowa organizacyjna PWZMW [rysunek]. — Wzory deklaracji i protokołu). — BN. — BP. T.3. S.381. №24968.
30. **Części** Mszy świętej po łacinie, śpiewane przez lud w kościele. — [Brześć nad Bugiem], [1931] (Zakł. Graf. Sejmiku Brzeskiego). — 10 s. ; 13 x 8 cm. — BN. — BP. T. 5. S. 143. № 39738.

1932

31. **Bury, Jadwiga.** Ogólne wytyczne poprawy warunków rolnictwa na Polesiu. — Brześć nad Bugiem : Poleski Międzykomunalny Związek Meljoracyjny, 1932 (Zakład. Graf. Sejmiku Brzeskiego). — 29 s., nlb. 1, mapa 1, tab. wyk. bibliogr. ; 22 x 14 cm. — Późniejsze nazw. aut.: Bury-Zaleska Jadwiga. — Kraheiski Jan: Przedmowa. — BN, BUP. — BP. T. 3. S. 468. № 26258.
32. **Co** ojcowie i matki wiedzieć powinni o szkole w roku 1932? : Jednodniówka poświęcona sprawom jednolitości szkoły i zapowiedzianej przez Rząd na 1 września 1932 roku reformie ustroju szkolnego oraz położenia szkolnictwa powszechnego w dobie dzisiejszej tudzież współpracy domu ze szkołą i opiece lekarsko-dentyst. nad dzieckiem szkolnem / red. odp. Ferdynand Peszek. — Brześć n. B. : Ognisko Związku Nauczycielstwa Polskiego w Brześciu n. B., 1932, styczeń (Druk. «Literacka»). — 32 s. ; 23 x 15,5 cm. — BUW. — BP. T. 4. S. 519. № 35432.

1935

33. **Gruszczyński, H. E.** Poleska szopka polityczna / napisał i oprac. H. E. Gruszczyński ; il. W. Kowańko. — [Brześć n. Bugiem] : Związek Prasy Poleskiej, [1935] (Brześć n. Bugiem : Druk. «Literacka»). — [4] s., [29] k. tabl., [29] k. oleatów : il. ; 21 cm. — BN. — BP. T. 10. S. 404. № 77389.
34. **Gruszczyński, H. E.** Poleska szopka polityczna / napisał i oprac. H. E. Gruszczyński ; il. W. Kowańko. — [Brześć n. Bugiem] : Związek Prasy Poleskiej, [1935] (Brześć n. Bugiem : Druk. «Literacka»). — [2] s., [29] k. tabl. : il. ; 19 cm. — BN, BUP, BUW. — BP. T. 10. S. 404. № 77390.
35. **H. S.** Gospodarcze wskazówki do racjonalnego odżywiania się nauczycielstwa / [H. S.]. — [Brześć n/B: s.n., 1935] (Brześć n/B : Druk. Literacka). — 32 s. : tabl. ; 15 cm. — (Dod. Do: Dziennik Urzędowy Kuratorjum OSB [Okręgu Szkolnego Brzeskiego. 1935]. Nr 7 (105)). — Krypt. aut. pod przedm. — BN. — BP. T. 11. S.4. № 79688.

1936

36. **Adriański, Stanisław.** Wykaz wschodnich śródlądowych dróg wodnych żeglownych i spławnych. — Brześć n.B. : Urząd Wojew. Poleski, 1936 (Druk. «Litera-

cka»). — 141 s., 2 nlb., 1 mapa ; 8°. — (Urząd Wojewódzki Poleski. Wydział Dróg Wodnych w Brześciu nad Bugiem). — BJ, BN, BUP, BUW. — BP. T. 1. S. 72. № 1162.

37. **Drachle, Mair Herš** (M. H. Drakle (M. Drachle). In umrujke cajt. Dercejlungen. (W czasach niepokoju) : [opowiadania]. — Brisk b/Bug (Brześć n. Bugiem), 1936 («Polesje». Druk. «Spółdruk»). — 137 s., 1 nlb. ; 20,5 x 15 cm. — Alf. żyd. — На ідыш. — BN. — BP. T. 6. S. 194. № 48340.

1937

38. **Guściora, Franciszek (1900–)**. Powstanie styczniowe na Polesiu / Franciszek Guściora. — Brześciu nad Bugiem : Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Brzeskiego, 1937 (Brześć n. Bugiem : Polska Kresowa Druk.). — 36 s., 1 mapa : il. ; 20 cm. — BN, BUW, KMT. — BP. T. 10. S. 550. № 79035.

1938

39. **Гроши глупцов** : (история исправившегося пьяницы). — Kobryn : Zjednoczenie Kościołów Chrystusowych Wyznania Ewangelicznego, 1938 (Brześć n. B. : A. Gendler). — 11, [1] s. ; 17 cm. — Alf. ros. — 3000 egz. — BN. — BP. T. 10. S. 338. № 76649.

1939

40. **Cześć pracy** : Jednodniówka Gimnazjów Mechanicznego i Stolarskiego w Brześciu nad Bugiem / drzeworyt odznaki szkolnej wyk. Wł. Pietryk — [Brześć n. B.], 1939, czerwiec. — 36 s. : il. ; 28,5 x 20 cm. — (Gimnazja Mechaniczne i Stolarskie. «Spółdruk»). — Tyt. okł. — (Zawiera m. in.: Wroczyński Ryszard: Z dziejów oświaty pozaszkolnej, zawodowej. — Zieliński Kazimierz: Uczniowie w świetle jednodniówki). — BN. — BP. T. 5. S. 139. № 39686.

ДАДАТАК 3

Спіс выданняў на беларускай мове 1921–1939 гг.,

выяўленых паводле

«Bibliografii Polskiej, 1901–1939» (BP. Warszawa, 1986–2009. T. 1–11)

1921

1. **Arol, M.** Čamu ž usychajuc' kvetački pol'skija na gnoju Belaruska-Litoŭskim? — *Lida*, 1921, — 16 s. — Alf. białor. — BP. T. 1. S. 300. № 4735a.
2. **Bjaroza, A.** «Rasijska-Pol'ski bal' i Belaruskae pachmel'le». (Kudy idzec* belaruski śljach). — *Pinsk*, 1921 (Druk. «Hasło»). — 14 s. — Alf. białor. — BP. T. 2. S. 503. № 16407.

1922

3. **Ab partyjach.** Zjamlja — narodu! Pras'veta — narodu! Ŭlada — narodu! Getyja try rečy najvažnejšyja dla narodu. — Vil'nja, [1922] (Druk. «Ljuks»). — 16 s. — mk. 100. — Alf. białor. — BP. T.1. S.10. № 165a.

1925

4. **Evič. Partyzanka / Evič.** — [Baranowicze] : «Sel. Vol.», 1925 (Baranowicze : F. Rubinsztejn). — 8 s. ; 17 cm. — Aut. pod pseud. — Opis wg okł. — Alf. białor. Gr 20. — BUW. — BP. T. 7. S. 161. № 55996.

1928

5. **Aljachnovič, Fr(ancišak).** Dzjadz'ka Jakub. Dramatyčny abraz v 2 aktach. — Mičałka. Žart u 1 akce. Perarab. (z pol'skaga) Daleckija. — Aljachnovič Fr(ancišak): Na vėscy. Idyl'ličny abrazok u 1 dzei. — Čužynin A.: Pjarestaja Krasulja. Žart u 1 akce. (Z ukr. movy per. Ja. Šnarkevič). — Vil'nja : Belaruskae Vydaveckae Tavarystva, 1928 (Druk. Ja. Levin). — 48 s. ; 23 x 15,5 cm. — (Belaruski Teatr. Scėničnyja tvory). — Tyt. okt. — Alf. białor. — Egz. 3000, rb. 1.30. — BN. — BP. T. 1. S. 139-140. №2183.
6. **Galkauskas, Konstantinas (1875-1963)** Łuham, łuhamzeljaneńskim... : belaruski ramans dlja kontralta z akompanimentam fortep'jano / muz. K. Hałkoŭskij ; słowy Jasakar. — Vilnja : Beł. Vyd. T-va, 1928 (Vilnja : Belarуска Druk. im. F. Skaryny : Lit[ogr.] H. Łaskow i Synowie). — [4] s. ; 37 cm. — Aut. słów pod pseud., nazw.: Samuil Plaŭnik. Tekst białor. — Alf. łac. — BP. T. 8. S. 299. № 63847.
7. **Gaŭrylik, Jazėp (1893-1937)** Pramova pasła Haurylika. — Wilno : [s.n., 1928] (Wilno : J. Lewin). — [1] s. ; 37 cm. — Tekst białor. — Alf. łac. — BP. T. 8. S. 432. № 65342.

1929

8. **Gogol', Nikolaj Vasil'evič (1809-1852).** Taras Bul'ba / Mikolaj Gogol' ; z ras. movy per. Kraŭcoŭ Makar. — Vil'nja : «Vilenskae Vydavectva» B. Kleckin, 1929 (Wilno : «Wydaw. Wileńskie B. Kleckin»). — 143, [1] s., 1 tabl. ; 21 cm. — Alf. białor. — 1000 egz. — BJ, BN. — BP. T. 9. S. 377. № 70694.

1930

9. **Abvinavaučae zaključėn'ne.** Pa sprave kontrėvaljucyjnaj organizacyi «Pramyslovaja Partyja». — Vil'nja, 1930. — VIII, 151 s., nlb. 2. — Alf. białor. — (Wyd. Komunistyčna Partia Zachodniej Białorusi). — BP. T. 1. S. 29. № 477.

1931

10. **Bajavy adbor karnym ekspėdycyjam akupantau.** — Vil'nja, 1931 (CK KPZB). — 29 s. — Alf. białor. — BP. T.1. S. 425. №6 750.
11. **«Belaruskaja Praŭda».** Adnadnjoŭka. — Vilnja, 12 traunja 1931 (Red.-vyd. F. Akinčyc. Druk. U. Znamjarouskij). — 4 s. ; 47,5 x 31,5 cm. — Alf. białor. — BP. T. 2. S. 152. № 11073.

1932

12. **Ab pracy na vėscy.** Rezaljucyja VI plenumu CK KPZB. Listopad 1932. — Vil'nja : Wyd. Komunistyčna Partia Zachodniej Białorusi, 1932. — 14 s., 1 nlb. — Alf. białor. — BP. T. 1. S. 10. № 166.
13. **Ab sytuacyi i zadačach partyi.** Rezaljucyja CK KPP. — Vil'nja : Wyd. Komunistyčna Partia Zachodniej Białorusi, 1932. — 24 s. — (Biblijatečka «Pad Sčjagam Kamunizmu» ; nr. 18). — Alf. białor. — BP. T.1. S. 10. № 168.

14. **Belarus B.** Što takoe Unija? — [Wilno, 1932] (G. Gicėvič. Belaruskaja Druk. im F. Skaryny). — 4 s. ; 16 x 12 cm. — (Druk. na pravoch rukapisu). — Aut. pod tekstem. — Tyt. nagł. — Alf. białor. — Egz. 1000. — BN. — BP. T. 2. S. 151. № 11067.
15. **Da barac'by** z pravakacyjaj. — Vil'nja, 1932. — 46 s., nlb. 2. — (Biblijatečka «Pad S'cjagam Kamu nizmu»; nr 22). — Alf. białor. — BP. T. 5. S. 215. № 40709.

1933

16. **Barun, Pjatro.** Vykryc'ce pravakatarskaj bandy Luckeviča-Dvarčanina. Peramoga nacyjanal'na-vyzvalenčaga ruchu na Zapadnaj Belarusi. — Vil'nja, 1933. — 22 s., 2 nlb. — Alf. białor. — BP. T. 2. S. 20. № 9033.
17. **Bjarožka, K.** Ne u vajne ratunak. — Vil'nja : Wyd. Komunistyčna Partia Zachodniej Białorusi, 1933. — 23 s., 1 nlb. — Alf. białor. — BP. T. 2. S. 503. № 16408.
18. **Šypšyna, Al.** [pseud.] (Choružaja, Vera). My — maladaja gvardyja rabočych i sjałjan. — Vil'nja : Wyd. Komunistyčna Partia Zachodniej Białorusi, 1933. — 31 s., 1 nlb. — Alf. białor. — BP. T. 4. S. 319. № 32696.

1934

19. **Ab asnounych** krynicach nacyjanal-apartunizmu u KPZB. Rėzaljucyja CK KPZB. — Vil'nja : Wyd. Komunistyčna Partia Zachodniej Białorusi, 1934. — 39 s., 1 nlb. — Alf. białor. — BP. T. 1. S. 10. № 164.
20. **Agon' barac'by** prociu nacyjanalizmu i nacyjanal-apartunizmu. Rėzaljucyja CK KPZB. — Vil'nja : Wyd. Komunistyčna Partia Zachodniej Białorusi, 1934. — 46 s., 2 nlb. — Alf. białor. — BP. T. 1. S. 79. № 1276.
21. **A. E.** Čym pavinna byc' i jak pavinna pracovac' Tavarystva Belaruskaj Školy? — *Goradnja* : [Komunistyčna Partia Zachodniej Białorusi], 1934. — 15 s., 1 nlb. — Alf. białorus. — BP. T. 1. S. 4. № 60.
22. **Arcimovič, Uladyslav.** Mařalak Jazep Pilsudski ũ Vil'ni j na Vilensčyne. Zbornik aprac. ... per. na belaruskiju movu зроблены з ініцыятывы Гуртка Перадавоў Стражы вучаніцамі... пад аўл'ным даглядам... Алэны Лекант... — Vil'nja : Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego, 1934 (Druk. Ja. Levin). — 96 s. : il. ; 23 x 16,5 cm. — (Biblijateka Dydaktyčna-Ŭzgadavaŭčaje Paradni pry Kuratoryi Vilenskaga Škol'naga Vokругu. Dapamoga vučycelju, jaki rėalizuje pragrami pačatkavae školy na Vilensčyne i Navagradčyne). — Alf. białor. — Egz. 2000. — BN. — BP. T. 1. S. 263. № 4148.
23. **Belaruskaja mova.** Lekcyja 4-5. — [Wilno, 1934]. — 1 k. nlb.+1 nlb.; powiel. ; 34 x 21 cm. — (Zavočny Kurs Kooperacyi pry red. «Samapomačy», Vil'nja). — Tyt. nagł. — Alf. białor. — Lekcyja 6-8 zob. Stankevič Stanisław: Belaruskaja mova. — BN. — BP. T. 2. S. 152. № 11070.
24. **Brankouski, B.** Pjatanadcać gadou Kamunistyčnae Partyi Pol'sčy. — Vil'nja, 1934. — 31 s., 1 nlb. — Alf. białor. — BP. T. 3. S. 230. № 22666.

1935

25. **Adnadnėuka.** Vyjas'nen'ni. — Vil'nja, 3. VII. 1935 (M. Mancevič. Druk. Ja. Baeŭski). — 4 s. ; 41 x 29 cm. — Tyt nagł. — Alf. białor. — Egz. 1000, zł 0.20. — BP. T. 1. S. 65. № 1112.

26. [Dimitrov, Georgi]. Nasruplenie fašizma i zadači Kamunističnaga internacijanala u barac'be za adžiinstva rabočaga klasa suproc' fašizma. — Vil'nja, 1935. — 149 s., 3 nlb. — (VII Susvetny Kangrès Kamunističnaga Internacijanala). — Alf. białor. — BP. T. 5. S. 540. № 45036.

1937

27. **Ab sadoch** i hryboch. Sadžeńnie j dahlad sadu. Žbirańnie, sušeńnie, saleńnie j marynavannie hryboŭ. — Vilnia, 1937 (Druk. Handlovo-Vytvorčaj Kooperatyvy). — S. 49-80 ; 21 cm. — (Abd.): [Biełaruski Narodny Kalendar 1936]. — Tyt. okł. — Alf. łac., jęz. białor. — Egz. 900. — BN. — BP. T. 1. S. 10. № 167.
28. **Arakuł** albo mudraść Salomona. — Wilnia, 1937 (Druk. Dziełowa). — 14 s., 2 nlb. ; 19 x 14 cm. — Alf. łac, jęz. białor. — BN. — BP. T. 1. S. 251. № 3977.

1939

29. **B. V. Sakrèt** uradzaju abo jakim nasen nem zasjavac' i jak jago na sjaŭbu zagataŭjac. Z'belarušcyŭ A. K. — Vil'nja : Vyd. «Samapomač», 1939 (Białoruska Druk. im. F. Skoryny). — 43 s. ; 21,5 x 15,5 cm. — (Belaruskaja Zemljarobskaja Biblijateka ; nr 6). — Alf. białor. — Tyt. oryg.: Tajna vrożaju abo jakim nasinnjam zasivaty i jak jogo na zasiv zagotovljati. — BJ, BN. — BP. T.1. S. 540. № 8582.

ДАДАТАК 4

Спіс выданняў на беларускай мове 1921–1939 гг.,

выяўленых паводле

«Urzędowego Wykazu Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej»
(UWD. Warszawa, 1929. R. II. Nr 1–52)

1. **Adozva Biełaruskaha** Instytutu Haspadarki i Kultury ŭ Wilni. [Inc.:] «Hramadzianie Biełarusy! Čwirda j nastojliwa jdzie Biełaruski narod da lepšaje doli». [Expl.:] «...kožny Biełarus ...pawinien ...padpisać i złażyć u školnaha inspektara deklaracyju na swaju rodnuju biełaruskuju szkołu!» Centralny Ŭrad Biełaruskaha Instytutu Haspadarki i Kultury ŭ Wilni. — Vilnja, [1929] (Biełaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny). — 2 s. ; 30,5 x 17; 37 x 27 cm. — UWD. 1929. Nr 38. Słp. 2637.
2. [Adozva]. **Da pracounaha sjaljanstva i rabotnikau Zachodjaj Biełarusi.** [Inc.:] «Sjaljane i Rabotniki! Šro raz to cjažež żyvecca nam na Zachodjaj Biełarusi». [Expl.:] «...Njchaj żywe sjaljanska-rabotnicki urad!» Biełaruski Sjaljanska-Rabotnicki Pa-solski Kljub. [1929]. — Warszawa, [1929] (Zakłady Graficzne P. Szwede). — 2 s. nlb. ; 26,5 x 19,5; 31,5 x 23,5 cm. — UWD. 1929. Nr 34. Słp. 2287.
3. [Adozva]. [Inc.:] «**Hramadzjane** radnyja! «Vučeńne — s'vjatło, njavučeńne — cemra» kaža narodnaja prykazka i davodzić hetuju ŭsim... praŭdu nja treba.» [Expl.:] «Tolki apeka pracotnaha ljuđu moža dać zdorovuju ...školu, ŭ roskvice jakoje i ljažyc' załoh kulturnaha... raz'vic'cja samoha narodu». Pedahohičnaja Rada Vilenskae Biełaruskae Himnazii. Vilnja, 18. I. 1929 — Vilnja, 1929 (Drukarnja Ja. Levina). — 1 s. nlb. ; 29,5 x 20; 31,5 x 23,5 cm. — UWD. 1929. Nr 45. Słp. 2365.

4. [Adozva]. [Inc.:] «Hramadzjanki i Hramadzjane! Na vybarach u haradzki, mesta Baranavičy, Mahistrat 24-ha hetata ljutaha 1929 hoda... hałasuj za s'pisak Nr. 20!» [Expl.:] «...Chto choča, kab hrošy, jakija udaecca horadu atrymac na razbudovu jšli na hetuju metu i stałym žycharam... hałasuj za s'pisak Nr. 20!» Vybrany Kamitet Pravasłaŭnaha Ab'jadnaŭnja h. Baranavičy. Luty 1929. — Vilnja, 1929 (Drukarnia im. Fran. Skaryny). — (Pravasłaŭnae ab'jadnaŭne hramadzjan horada Baranavičy). — 1 s. nlb. ; 30 x 15,5; 36 x 19 cm. — UWD. 1929. Nr 35. Słp. 2397.
5. [Adozva]. [Inc.:] «Hramadzjanki i Hramadzjane! Na vybarach u haradzki, mesta Baranavičy, Mahistrat 24-ha hetaha ljutaha 1929 hoda — chto choča, kab była dakončana budoŭlja pravasłaŭnaha Chrama Božaha — hałasuj za s'pisak N. 20!» [Expl.:] «...da taho ničoha supolnaha z našym mestam ne majučych — hałasuj za s'pisak N. 20!» Vybrany Kamitet Pravasłaŭnaha Ab'jadnaŭnja h. Baranavičy. Ljuty 1929. — Vilnja, 1929 (Drukarnia Im. Fran. Skaryny). — (Pravasłaŭnae ab'jadnaŭne hramadzjan horada Baranavičy). — 1 s. nlb. ; 30,5 x 14,5; 36 x 18 cm. — UWD. 1929. Nr 10. Słp. 595.
6. **Bełaruski Radny.** Peryjadyčnaja časopis' pa samauřadavym spravam našaha kraju / redaktar-vydavec T. Vernikoŭski. — Vilnja, 1927–[1929] (Litarami U. Znamjaroŭskaha. Druk. «Pax»). — Nr 1. — 27 listapada 1927. — [Ostatni]: Nr 1 (12), 16 lutego 1929. — UWD. 1929. Nr 40. Słp. 2817.
7. **Bjuleteŭ** Ahulnaha Kanhrasovaha Kamitetu. Peradruk z polskaha. Varšava «20» Kastyčnika 1929 / adkazny redaktar i vydavec ad imja Ahulna-Krajevaha Kanhrasovaha Kamitetu Jazep Mamoŭski. — [Varsava], 1929 (Zakł. Graf. P. Szvede). — 2 s. nlb. ; 41,3 x 18; 48 x 31,5 cm. — UWD. 1929. — Nr 44. Słp. 3128.
8. **Vasiljok, Michas'.** Šum Barovy. Veršy. Knižka 1. — Vilnja : Vydaŭne R. Šyrmy, 1929 (Drukarnja Ja. Levina). — 32 s. ; 17 x 12 cm. — UWD. 1929. Nr 4. Słp. 252.
9. **Vasiljok, Michas'.** Šum Barovy. Veršy. Knižka 2. — Vilnja : Vydaŭne R. Šyrmy, 1929 (Drukarnja Ja. Levina). — S. 33–64. ; 17 x 12 cm. — UWD. 1929. Nr 6. Słp. 360.
10. **Vasiljok, Michas'.** Šum Barovy. Veršy. Knižka 3. — Vilnja : Vydaŭne R. Šyrmy, 1929 (Drukarnja Ja. Levina). — S. 65–96. ; 17 x 12 cm. — UWD. 1929. Nr 16. Słp. 1032.
11. **Vasiljok, Michas'.** Šum Barovy. Veršy. Knižka 4. — Vilnja : Vydaŭne R. Šyrmy, 1929 (Drukarnja Ja. Levina). — S. 97–111. ; 16,5 x 11,5 cm. — UWD. 1929. Nr 10. Słp. 606.
12. **Vasiljok, Michas'.** Šum Barovy. Veršy. Knižka 5. — Vilnja : Vydaŭne R. Šyrmy, 1929 (Drukarnja Ja. Levina). — S. 113–124+III. ; 17 x 12,5 cm. — [W r. 1929 wydana została również całość w jednym vol.]. — UWD. 1929. Nr 14. Słp. 834.
13. **Hohol, Mikołaj.** Taras Bułba / z rasejskaj movy perałażyŭ Kraŭcoŭ Makar. — Vilnja : «Vilenskaj Vydavectva» B. Kleckina. Hałoŭny skład vydaŭnjaŭ: «Wydawnictwo Wileńskie» B. Kleckina, 1929 (Drukarnia «Wydawnictwo Wileńskie» B. Kleckina). — 143 s. + 1 nlb. + 1 plansza. ; 21,5 x 14,5 cm. — UWD. 1929. Nr 3. Słp. 147.
14. **Hołas Bełarusa.** Adnaneŭka / redaktar-vydavec A. Šumski. — [Nowogródek], 1929 (Drukarnia Wyd. Pow. w Nowogródku). — Nr 1. — 24 ljutaha. — 4 s. ; 24 x 32; 32 x 23,8 cm. — [Spis rzeczy:] (A. Šumski. Ab sučasnym mamence. — Ales'

- Harun. Ty, moj brat...; Chto skazaŭ... [wiersze]. — M. Četyrko. Našy zadaŭni. — A. Samaŭrad). — UWD. 1929. Nr 11. Słp. 672; Nr 23. Słp. 1503.
15. **Intencyja** i malitwa za moładź. Pačwierdžana Św. Ajcom i bahasłaŭlena «Kab Boh zachawaŭ, asabliwa ad kamunizmu». — Wilnia, 1929 (Biełaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny). — 7 s.; 15,1 x 11 cm. — UWD. 1929. Nr 46. Słp. 3376.
 16. **Instrukcyja** jak damahacca uradovaj biełaruskaj škoły na padstave ŭstavu ad 31. VII. 1924 h. i rasparadžeńnja Min. Rel. Spraŭ i Publ. As'vety ad 7. I. 1925 h. — Vilnja, [1929] (Drukarnja Ja. Levina). — 2 s. nlb.; 46,5 x 31 cm. — UWD. 1929. Nr 3. Słp. 147.
 17. **Instrukcyja** jak damahacca ŭradovaj biełaruskaj škoły pavodle ŭstavy z dnia 31/ VII. 1924 h. i rasparadžeńnja Minist. Relihijnych Spraŭ i Publičnae As'vety z 7. I. 1925 h., — Vilnja : Redaktar i Vydavec Beł. Inst. Hasp. i Kultury, [1929] (Drukarnia im. Fr. Skaryny). — 2 s. nlb.; 46,7 x 29; 49,6 x 34,6 cm. — UWD. 1929. Nr 37. Słp. 2563.
 18. **Knižka**. Sjabrouškaja knižka. Nr... [1929]. — Vilnja, [1929] (Drukarnia Ja. Levina). — 8 s. nlb.; 17 x 11 cm. — [Zawiera:] (Asnaŭnyja pałažeńni spażyveckaj kaaperacyi). — (Biełaruskij Spażyveckij Kaaperatyŭ). — UWD. 1929. Nr 6. Słp. 356.
 19. **Naša Hazeta**. Kulturna-as'vetny tydnjovik / redaktor-vydavec A. Budnik. — Vilnja, 1929 (Drukarnia im. Fr. Skaryny). — Nr 1. — 15 verašnja. — 41,7 x 59,5 cm. — UWD. 1929. Nr 35. Słp. 2429.
 20. **Novy hod**. Adnadjouka. Pjatinica 5 studnja 1929 h. — [Vilnja], 1929 (Drukarnia J. Bajewskiego w Wilnie). — 47,4 x 31,5 cm. — UWD. Nr 21. Słp. 1341.
 21. **Prahrama** i Statut Biełaruskaj Chryścijanskaj Demokracii <B. Ch. D.> — Wilnia, 1929 (Biełaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny). — 11 s.; 16,5 x 12 cm. — UWD. 1929. Nr 41. Słp. 2897.
 22. **Spravazdača** z Ahulnaha Schodu T-va Biełaruskaj Škoły. 9. VII h. [1929]. — Vilnja, [1929] (Drukarnja Ja. Levina). — 4 s. nlb.; 31 x 23,7 cm. — UWD. 1929. Nr 30. Słp. 1995.
 23. **Statut Biełaruskaha Profesijanalnaha Vučycelskaha Sajuzu ŭ Vilni**. — Vilnja, 1929 (Drukarnja Ja. Levina). — 7 s.; 15,7 x 12 cm. — UWD. 1929. Nr 34. Słp. 2299.
 24. **Statut Tavarystva «Biełaruskij Instytut Haspadarki i Kultury»**. — Vilnja, 1929 (Biełaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny). — 15 s.; 16,7 x 11,7 cm. — UWD. 1929. Nr 13. Słp. 780.
 25. **Statut T-va «Biełaruskaje Katalickaje Wydawiectwa»**. — Vilnja, [1929] (Biełaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny). — 8 s.; 14,5 x 10 cm. — UWD. 1929. Nr 14. Słp. 833.

* Бібліяграфічнае апісанне — графіка мовы — захавана адпаведна тым бібліяграфічным крыніцам, дзе было прыведзена, з нязначнай адаптацыяй да патрабаванняў сучасных ДАСТАў. У бібліяграфічны запіс уключана інфармацыя аб месцы захоўвання некаторых выданняў і бібліяграфічныя крыніцы, дзе яны выяўлены.